

ETTERSPILL

Kjærlighetens kår i vår nære fortid

Alette skal konfirmeres. Hennes musikk lærer Claus Fasting nærer dyp kjærlighet for sin elev. Like før konfirmasjonen tilstår han for Alette hvor dyrebar hun er for ham, og han lover at han aldri skal elske noen annen. Han spør om hun vil love det samme. Ja, det gjør hun gjerne. Det er ikke noe hun mer vil! Så skriver de begge ned på et ark at de lover hverandre evig troskap inntil døden.

Men Alettes mor, enken Henrikka Rohde, er syk av sjalusi. Ikke for alt i verden ville hun la sin datter få gifte seg med poeten Claus Fasting. Hun skandaliserer Fasting som en forfører, som et fordervet menneske det gjelder å redde en ærbar pike fra. For å skille de elskende flytter hun og datteren til en annen by. En eldre og rik kjøpmann, Thomas Tyrholm, kaster sine øyne på den unge Alette. Henrikka Rohde gir med glede bort sin datter til Tyrholm. Men Alette svarer nei. Nei, og atter nei. Hun har sverget med både munn og penn på at hun aldri skal bli noen annens brud enn Fastings. Til døden skiller oss at.

Til døden skiller dere at? Alette måtte ikke tro at hun noensinne ville få ham. Aldri, aldri! Det skulle bli over morens lik. Alette sendes i husarrest på rommet sitt med beskjed om at herfra slipper hun ikke ut før hun går til alters med Tyrholm. "I tre dager og netter lå jeg på gulvet eller på kne foran en stol. Jeg nøt ingenting. Jeg ventet og ønsket døden." Men moren kommer inn gang på gang. Alette skal og må gifte seg med Tyrholm. Fasting får hun aldri i verden. Det er ingen bønn.

Alette ber om å få snakke med Tyrholm, og han kommer. Han har fått høre av moren at den unge piken er falt i hendene på en ond mann. Ja, det var ikke hendt henne noe. Hennes ære var i behold. Men hennes hjerte og hjerne var forvirret, og Fasting ville gjøre hennes datter ulykkelig livet ut. Hvilken gode gjerning kunne ikke Tyrholm gjøre ved å gifte seg med den unge piken og redde henne fra fordervelsen?

Alette forteller Tyrholm hva som er hendt. Hun elsker Fasting, hun kan umulig tilhøre noen annen. Alette blir igjen sperret inne.

Så en natt våkner hun. Hun kjenner himmelen og natten rope på henne. Lirker opp vinduet, firer seg ned. Der er hun i bedet, nå ute av hagen, morens hus ligger mørkt bak henne. Hun vandrer gjennom natten for å gjenforenes med sin elskede.

Men morgenen gryr og moren oppdager hva som er skjedd. Politiet varsles og Alette blir plukket opp. Igjen begynner innesperringen og den malende ødeleggelsen av ungpikens motstandskraft. Til slutt

gir Alette etter. Hun lar seg føre til alteret, hun lar sin langt eldre ektemann, som hun slett ikke elsker, slippe til - mens blodet banker for en annen.

Et år etter bryllupet nedkommer hun med et barn. Da barnet bringes til henne, setter hun i et skrik og besvimer. Hun ligger stille. Så snart de kommer med barnet til henne, faller hun i krampetrekninger. Stadig blir hun svakere, ektemannen og familien frykter for hennes forstand.

Claus Fasting giftet seg aldri. Det er sagt at han bar en dyp sorg og lengsel resten av livet. Da han døde i 1791, ble Alette igjen syk...

Omtrent slik beskriver Karsten Alnæs kjærlighetens vanskelige kår i tidligere tiders Norge (*Historien om Norge, bind II*). Det var fornuftsekteskap og standsekteskap som var normen. Alette var således en ideel brud, hun var ung og av god familie. Hennes unge alder tilsier at det var liten risiko for at hun hadde hatt forhold til menn før giftermålet.

Overklassens menn ønsket at deres tilkomne var uberørte før ekteskapet. Det gav dem større nytelse og styrket deres eiendomsfølelse. Å få en hustru som først hadde ligget med en annen, senket mannens prestisje, i alle fall i egne øyne. Dobbelt ille var det dersom en ung jente av bedre stand tapte sin uskyld. Hun hadde da vist at hun var ulydig; det kunne skape problemer også i andre forhold i livet.

Ifølge en lov fra 1687, var det ulovlig å ha kjønnslig omgang nærmere enn fjerde slektsledd. Seksuelt samkvem med ektefellens søsken, ble betraktet på samme måte som et forhold mellom bror og søster. Men ved å betale sentralmyndighetene i København en høy sum penger for et såkalt "kopulasjonsbrev", kunne fettere og kusiner få tillatelse til å gifte seg. Utover 1700-tallet ble forbudet mot ekteskap mellom fetter og kusine en mer og mer sovende paragraf.

De fleste ga etter

Andreas Chrystie og Elisabeth tilhørte samme sosiale lag, og begge ønsket å forbli i de kondisjonertes rekke. Medlemmer av den nye, rike handelsstanden var særlig ivrige etter å finne seg ektefeller fra embedsfamiliene som var den ledende stand. Det er ikke sikkert Andreas hadde så mange å velge mellom fra de lukkede sirklene i hjembyen Moss. Ekteskap mellom fetter og kusine begynte å bli vanlig i slike kretser; da vernet en eksklusiviteten i omgangskretsen og bevarte formue og posisjon innenfor familien. Det å være fornem betydde langt på vei å holde mindre verdige utenfor, skriver Alnæs.

Andreas ble enkemann allerede to år etter ekteskapet med Elisabeth. Hun døde i barselseng. Tre år senere og 29 år gammel giftet han seg på ny. Denne gangen med den 15 år gamle jenta Dorteia Elisabeth. Dorteia ble gravid etter ett års ekteskap og døde i barselseng. To år senere giftet Andreas

seg på ny med en kusine, den atten år gamle Anne Katrine, datter av en justisråd. Hun fødte seks barn og overlevde alle fødslene.

På 1700-tallet var det vanlig at rike familier giftet bort sine jenter i ung alder. Og enkemenn som giftet seg igjen, valgte gjerne unge bruder. Brev og dagbøker fra denne tiden forteller om jenter som gjorde opprør og uttrykte sin avsky over den de skulle gifte seg med. De var imidlertid i mindretall, for de fleste gav etter selv om lidelsene kunne være voldsomme.

Lovverket vårt på denne tiden krevde kvinnens samtykke til ekteskap: "Hvo Hustrue vil hafve, bede hende af Forældre eller rett Værge; dog med hendis Ja oc Villie." Initiativet er mannens, kvinnens rolle er den passive. Hun kan avslå eller samtykke. Men, som Troels Lund skriver i verket *Dagligliv i Norden*, det var ikke slik at kvinner fikk den ektemannen de ønsket seg. Kvinner som giftet seg mot foreldrenes vilje, mistet arveretten. Dette begrenset selvsagt kvinners valgmuligheter. Selv om en del døtre satte seg imot foreldrenes gifteplaner, betyr ikke dette at døtrenes ønske og vilje ble etterfulgt. Giftes bort skulle man uansett. Og det normale var at jenter stilltiende bøyde seg for foreldrenes valg av ektefelle. Å motsi sine foreldre opplevdes som nytteløst. Taushet og kyskheter var kvinners mest lovprisede dyder. Og hvilke følelser de vordende ektefellene måtte ha for hverandre, var på denne tiden underordnet ekteskapets sosiale og økonomiske sider.

Luther og kjærlighet

Likevel brakte renessansen (1500 - 1750) et mer positivt syn på kjærlighet, seksualitet og ekteskap enn det rådende synet i middelalderen. Middelalderens presteskap advarte mannen mot overdreven kjærlighet til sin egen hustru. Kjærligheten måtte ikke komme i veien for kjærligheten til Gud. Blant de verdslige hadde nok ikke disse tankene noen vesentlig betydning. Og med Martin Luther ble kjærlighet mellom mann og kvinne oppvurdert. Ifølge Luther oppstod ekteskapets lykke når ektefellene "elsker hverandre, blir ett og tjener hverandre" (*Cappelens Kvinnehistorie, bind II*). Foreldre burde ikke tvinge sine barn inn i kjærlighetsløse ekteskap, og når unge mennesker elsket hverandre, så burde de også få hverandre.

Ekteskapelig kjærlighet var kjennetegnet ved trofasthet. Seksualiteten i ekteskapet var ikke bestemt av egoistisk begjær etter nytelse, men gjennom viljen til å tjene den andre med sitt legeme. Og samleie var ikke avgrenset til reproduksjon, det var også et uttrykk for en virkeliggjøring av ekteskapelig kjærlighet. Dette synet til Luther fikk fullt gjennomslag. Sølibat og kontroll av begjær, som var middelalderens ideal, måtte vike for ekteskapet som den ideelle livsform for alle mennesker.

Rollefordelingen mellom ektemann og hustru var entydig: Mannens plikt var å forsørge og beskytte familien, og styre med en fast, men rettferdig hånd. Husturen skulle svare med lydighet og å holde hus og hjem i respektabel stand. En dydig kone og dydige døtre var avgjørende for mannens ære og anseelse.

Mens overklassens kvinner giftet seg unge, steg ekteskapsalderen for tjenestejenter, husmannsjenter og kvinner fra lavere sosiale lag i løpet av 1700-tallet. Det var ikke uvanlig at tjenestejenter giftet seg først etter at de hadde fylt 30 år. En kvinne på 1700- og 1800-tallet var ofte gravid når hun giftet seg. Men det hørte med til unntakene at ei jente på denne tiden fødte barn før fylte 20 år. Husmannsjenter, tjenestejente og arbeiderjenter vasket sin dyd vel. Først i moden alder gav kvinnene etter for begjær eller mannens pågåenhet. Og da valgte de selv den de ville ha. Dette forteller at kjæresteri var godtatt i de lavere lag.

Uoppnåelig kjærlighet

Våre store forfattere på slutten av forrige århundre som Bjørnstjerne Bjørnson, Jonas Lie, Camilla Collett og Amalie Skram, har alle gjennom skjønnlitterære verker beskrevet menn og kvinners tragiske ekteskapelige skjebner og uoppnåelige kjærlighet.

I Amalie Skrams selvbiografiske roman "Forrådt" (1892), møter vi den fortvilte, forskremte og uvitende Aurora med kjæleavnet Ory, som 17 år gammel må gifte seg med den livserfarne skipskapteinen Riber. I vantro og sjokk går det opp for henne at hun fra og med bryllupet skal dele seng med sin ektemann. Hun prøver å rømme på selveste bryllupsnatten. I biografien "Den unge Amalie Skram" (Liv Køltzow, 1992), forteller Amalie Skram om sitt eget giftermål: "Det kom som et uheld over mig og uheldet var, at jeg blev gift før jeg endnu var utvokset. Bogstavelig."

Amalie Skram skrev i 1883 et brev til sin kommende og andre ektemann Erik Skram. Hun hadde da lest den franske boken *Une Vie* av Guy Maupassant, som beskriver en ulykkelig bryllupsnatt: "Den brudenat! hvor er det dog korrekt og godt beskrevet! rystende godt. Jeg led alle den nats kvaler om igjen. Og kan du se, han faldt i søvn straks; det troede jeg alle mænd gjorde. Så forfærdet jeg blev da jeg merket han sov trygt, mens jeg lå der i en sådan tilstand, syg på sjæl og legeme, forrevet indvendig og udvortes, men alligevel glad fordi han sov, og angst for at puste så han skulde vågne og begynde forfra igjen."

I vår første samfunnsrealistiske roman, *Amtmannens døtre* av Camilla Collett (1854 -55), skildres unge menneskers kamp for kjærlighet og lykke. De fire døtrene til amtmann Ramm oppdras etter de allment aksepterte mønstrene for kvinnelig dyd og tekkelighet. De innskjerpes grundig at unge piker må lære å legge bånd på sine følelser, og "om mulig utrydde dem i tide" for selvfornektelse er "en fruentimmers skjønneste dyd". Alle døtrene blir i tur og orden giftet bort og samtlige lever ulykkelige liv nettopp fordi de så fullkomment var tilpasset det anerkjente kvinneideal. De fire søstrene brenner inne med den sinnets varme og den kjærlighetsevne de opprinnelig eier, og alle godtar de selv viljeløst den vedtatte forestilling at kvinners kall er å giftes for å bli forsørget, kommenterte Ellisiv Steen i forordet til niende utgave av *Amtmannens døtre*.

Camilla Collett skrev selv i forordet til den tredje utgaven i 1874, at tittelen på hennes bok like gjerne kunne vært "Et lands døtre": "Den gir, betydelig formildet, en skildring av de livstilsiktelser som ventet døtre i de mer dannede klasser... I mitt lange liv, tilbrakt under disse forhold, hadde jeg ikke oplevd annet enn tragedier rundt om i familiene, ei heller, så langt som sagnet strakte sig tilbake, hørt berette om annet." Camilla Collett imøtegår her tidligere anmeldelser av boken sin, hvor døtrene og deres samtids dystre kvinneskjebner blant annet karakteriseres som tilfeldige. Hvordan våger Collett med sannheten som argument å stille seg kritisk og dømmende til normer og forestillinger med mange slektsledds hevd? En kvinne burde ikke klage eller anklage, men lide, tåle og tie. Collett ble beskyldt for utidig pessimisme, eksalterte overdrivelser og en ukristelig mangel på den religiøse resignasjon som skulle være fruentimrenes aller skjønneste dyd.

Collett slo hardt tilbake: "Ti i sannhet, således som vårt samfundsreglement er ordnet og vedtatt, beror den kvinnelige lykke kun på en mulighet, et blot og bart treff, omtrent like så beregnelig som utfallet av en trekning når man har et lodd i det store, garanterte statslotteri." Hun understreket også at hennes skildring er sterkt moderert fordi "det vilde være betenkelig altfor plutselig å rive sløret bort fra tilstander som man nu engang var blitt enig om med åpne øine ikke å se."

Det var ikke bare våre tidligere tiders fornemme kvinner som led. "Øyvind hette han, og gråt da han ble født". Slik åpner Bjørnstjerne Bjørnson sin bondefortelling *En glad gutt* (1860), om husmannsgutten Øyvind Plassen og hans årelange kamp for å få gifte seg med gårdsjenta Marit Knudsdatter. Tross sitt kloke hode, lyse og gode sinn, og en varmhjertet skolemester Bård som hjelper Øyvind til en utdanning som agronom, kunne fattiggutten se langt etter ekteskap med en gårdsjente.

Men Marit avviser alle andre friere, til hennes bestefars vrede, fordi hun venter på Øyvind. Da bestefar Ole, som eier den største gården i distriktet, forstår hvorfor Marit takker nei til den ene staselige frieren etter den andre, marsjere den gamle til husmannsplassen hvor han møter Øyvind og Øyvinds far Tore: "Nei, jenten min, hun datterdatteren min, Marit ja, hun er blitt galen på det siste... Hun vil ikke gifte seg... Hun vil ingen ha av alle de gårdsgutter som byr seg til... det skal være hans skyld, hans som står der... Ser du, jeg liker ikke at noen tar hestene mine når jeg slipper dem til fjells, liker heller ikke at noen tar døtrene mine når jeg slipper dem til dans... Altså når jeg sier til henne: ikke ham, men ham! så skal det være ham - og ikke ham!.. Men slik er det ikke; i tre år har hun sagt nei, og det er ham som er grunnen, så vil jeg si ham så du hører det, du som er far, at det nytter ham ikke; han får slutte... jeg sørger for mitt barnebarns lykke således som jeg forstår den... Og så taler jeg ikke mer til deg; men nå vet du som far er, min mening, og vil du *hans* vel som det her gjelder, da må du få ham til å bøye elven dit den kan løpe; over min eiendom er det forbudt."

De neste årene vokter den gamle over Marit som "en tjoret geit" for, som han sier: "jeg vil bare ditt eget beste." At Marit skulle ha egen mening og egen vilje avviser han med denne replikken: "Du skulle kanskje ha vilje, du, din måseunge? Du skulle kanskje forstå ditt eget beste, du, din narr?"

Men bestefar Ole må til slutt krype til korset. Gården forfaller, og det er ingen til å ta over driften. Den dugelige amtsagronomen Øyvind er den rette karen til å få sving på Nordistuen. Og han får Marit "på kjøpet".

Likestilling og likeverd

Fra disse menneskeskjebnene på slutten av forrige århundre og frem til i dag, har kjærlighetens kår i Norge og Vesten forøvrig gjennomgått en rivende utvikling. Kvinner, først og fremst de bedrestilte, begynte å opponere mot den frihetsberøvende strenge kvinnerollen som begrenset kvinnen til å være hustru og mor, og som betraktet hennes følelsesliv og personlighet som underordnet denne rollen. Kvinner ønsket anerkjennelse som individer, med samme rettigheter som menn både i og utenfor hjemmet. De ønsket å velge mellom ekteskap og annen forsørgelse (*Norges Kulturhistorie*).

Kvinnens arbeid for likestilling har handlet om å fjerne diskriminerende lovbestemmelser og å endre arbeidsfordelingen mellom mann og kvinne både hjemme og ute. Å få til lik arbeidsfordeling mellom kjønnene arbeides det fremdeles med.

Kvinner har alltid ytet et viktig bidrag til familiens husholdning. Først med fremveksten av et velstående byborgerskap mistet en del kvinner denne rollen og plikten. De ble derfor helt avhengige av ektemannen eller sine mannlige familiemedlemmers økonomi. Disse kvinnene la grunnlaget for lovendringer som ga dem adgang til utdanning og yrkeslivet slik at de lettere kunne forsørge seg selv. I 1882 avla den første kvinnen eksamen artium, to år senere fikk kvinner lovfestet rett til å ta eksamen artium. Samme år åpnet også universitetene dørene for kvinnene. Men først i 1888 ble gifte norske kvinner myndige, deres ektemann hadde frem til da vært hustruens verge. Kvinner fikk nå råderett over egne inntekter og eiendom. Og fra og med 1913 hadde norske kvinner full stemmerett.

I løpet av de hundre årene mellom 1839 og 1939 ble alle formelle hindre som stengte kvinner ute fra yrkeslivet ryddet av veien. På papiret var en kvinne, gift eller ugift, fri til å sikre seg økonomisk selvstendighet. Men den gamle kvinnerollen levde sterkt i folks bevissthet. At ikke mer enn to prosent av gifte kvinner i 1930 arbeidet utenfor hjemmet, vitner om at tradisjoner og holdninger ikke kan endres med et pennestrøk.

Fortjenesten for lovendringene ligger i all hovedsak hos kvinneorganisasjonene, som så dagens lys på slutten av 1800-tallet, og fagorganisasjoner som ble opprettet i begynnelsen av dette århundret. Men en rekke faktorer lå til grunn for endringene: Særlig i byene på slutten av 1800-tallet var det et kvinneoverskudd, og kvinner som ikke fant en make, hadde ingen naturlig arbeidsrolle i gifte søskens husholdning. Menn ønsket å slippe forsørgeransvaret for ugifte kvinnelige familiemedlemmer, og kvinnene selv ønsket å stå på egne ben. Ny teknologi, som telegraf, telefon, skrivemaskin med mer, skapte behov for arbeidskraft. Utbyggingen av folkeskolen og den fremadstormende industrien skapte behov for billig arbeidskraft til relativt enkle oppgaver. Økt skolegang og utdanning gjorde dessuten

kvinner bedre rustet til å delta i politisk og organisatorisk liv. Et samfunn som mer og mer var preget av sekulære tanker, gjorde det også lettere for kvinner å slå gjennom med sine behov og krav.

I samme tidsperiode kjempet menn for rettigheter som arbeidstakere, først og fremst handlet kampen om bedre arbeids- og lønnsforhold. De skarpe klasseskillene som i århundrer hadde preget Norge, forsvant parallelt med arbeiderbevegelsens fremmarsj og dens ideologi om likeverd. Med nedbrytningen av klasseskillene forsvant også de strenge normene for hvem som kunne gifte seg med hvem.

Dagens ekteskapstradisjon er i hovedsak tuftet på kvinners kamp for råderett over sine liv og ideologien om likeverd mennesker imellom. Da Kronprins Harald giftet seg borgerlig med Sonja Haraldsen i 1968, kan en kanskje si at den siste skansen i kampen for likeverd møtte sitt endelige, i det minste den symbolske skansen. Med unntak av strenge religiøse sekter, står enkeltindividet i dag stort sett fritt til å velge sin livspartner. Men som intervjuene i denne boken viser, har Øyvind Plassen og Marit Knudsdatter og Aurora med kallenavnet Ory gjenoppstått, om enn i en annen drakt.

Våre fellestrekk

Fellestrekkene mellom unge norske muslimer og sønner og døtre av tidligere tiders nordmenn er mange. Ett er kvinnesynet; kvinnens fremste dyd er selvfornektelse, underdanighet og kyskheter. Hun bør ikke ha egen vilje, og hun vet ikke sitt eget beste. Kvinner giftes bort tidlig for best mulig å sikre at hun er jomfru ved ekteskapsinngåelse. En nybakt ektemann vil ha upløyd mark, og en dydig kone og dydige døtre er avgjørende for mannens ære og anseelse.

Klassifiseringen av menneskeverdet ut fra klasse- og familietilhørighet er et annet fellestrekk. Sosiale og økonomiske hensyn veier langt tyngre enn menneskelige egenskaper. De fornemme verner om sin familie og sin stand; mennesker som per definisjon tilhører klasser og/eller grupper med lav status ekskluderes.

Arrangert ekteskap er et praktisk utslag av dette kvinneundetrykkende synet og diskriminerende menneskesynet. I seg selv er således arrangert ekteskap en diskriminerende skikk som også kan få rasistiske utslag. Aktuelle kandidater som foreldre og familie velger ut, klassifiseres på en verdiskala hvor klassebakgrunn, kastebakgrunn, religiøs tro, rase og nasjonalitet er fremtredende kriterier for å slippe gjennom nåløyet. Denne seleksjonen av mennesker innebærer at de som tilhører "feil" klasse, "feil" kaste, "feil" rase, "feil" nasjonalitet, "feil" religion, utelukkes som kandidater, de kategoriseres som uverdige. For kvinner handler kategoriseringen også om å leve opp til et umenneskelig kvinneideal; den dydige, seksuelt uvitende og rene kvinnen som fornekter egne følelser og behov rangeres høyest på "ekteskapsmarkedet". I tillegg bryter arrangert ekteskap med grunnleggende menneskerettigheter, som retten "til å gifte seg og stifte familie uten noen begrensning som skyldes rase, nasjonalitet eller religion" (Artikkel 16 i De forente nasjoners Verdenserklæringen om

menneskerettighetene).

Et tredje sentralt fellestrekk er kjærlighetsaspektet. Som middelalderens presteskap i Vesten advarte mannen mot hengivenhet og kjærlighet til hustruen, predikeres samme holdning av dagens tradisjonsbundne muslimske religiøse ledere. Kjærlighet mellom mann og kvinne må ikke forstyrre mannens hengivelse til Gud.

Hvilke følelser de blivende ektefellene måtte ha for hverandre er underordnet økonomiske, sosiale og familiære sider. Dette er også en felles grunnholdning som kommer tydelig frem når eksempelvis Aisha tidligere i boken sier: "Hva jeg føler er helt uinteressant for dem", og når Aurora med kallenavnet Ory, stikker av på bryllupsnatten i Amalie Skrams roman "Forrådt".

Det er også verdt å nevne ekteskapsplikten. Majoriteten muslimer tolker islam dit hen at det er en plikt å gifte seg. Foreldre vil således anse det som deres religiøse plikt å sørge for at barna inngår ekteskap. Vel så viktig er de kulturelle påbudene om å inngå ekteskap, i den forstand at en ugift kvinne anses som en skam og en byrde for familien. Kvinnen har to hovedroller; hun er hustru og mor. Samme holdning regjerte tidligere norske kvinners liv; å giftes bort skulle man uansett, å nekte nyttet lite.

Den kokende kjelen

Mytene rundt arrangerte ekteskap er mange. Det sies at arrangerte ekteskap kan sammenliknes med en kjele vann som settes på en kald plate. Platen slås på, og sakte men sikkert varmes vannet til det koker. Denne beskrivelsen settes opp mot kjærlighetsekteskap som inngås når vannet i kjelen koker og som avsluttes når vannet er avkjølt. Altså er arrangert ekteskap en forsikring mot skilsmisse. For å understreke fortrinn ved arrangert ekteskap henvises det gjerne til de grelle skilsmissestatistikkene i vestlige land kontra den lave skilsmissehyppigheten i muslimske land og blant muslimske minoriteter i Vesten.

Årsaksforholdene bak det høye antallet skilsmisser i Vesten er sammensatt, men utvilsomt veier kvinners økonomiske og personlige frigjøring tungt. Tidligere var det sosialt sett nærmest kvinnens plikt å holde ut i ekteskapet uansett hvor vanskelig og vondt det måtte være. Skammen ved å skille seg, og de belastningene som også barna ville bli påført ved ekteskapsbrudd, opplevdes gjerne som en for høy pris å skulle betale. Og det er nøyaktig de samme mekanismer som i dag hindrer muslimske kvinner fra å bryte ut av ekteskapet og skille seg. Selv for en velutdannet kvinne i Pakistan er skilsmisse nærmest et umulig alternativ på grunn av den fordømmelse omgivelsene vil møte både henne og hennes familie og barn med. Den samme fordømmelsen vil også en fattig kvinne oppleve, men i tillegg vil mangel på offentlig økonomisk støtte stoppe henne fra å skille seg.

Skilsmissestatistikkene i muslimske land er imidlertid på vei opp. I Pakistan har den økt dramatisk

blant yrkesaktive kvinner i middelklassen og øvre middelklasse i storbyene. Shahid Malik, professor i atomenergi og medlem av Human Rights Commission of Pakistan, formulerte seg slik i en debatt i Islamabad om skilsmisse: Hadde pakistanske kvinner vært økonomisk uavhengige i morgen, så ville over 90 prosent av dem skilt seg.

Muslimers motstand mot skilsmisse handler også om den sterke avskyen Gud skal ha for ekteskapsbrudd. Likheten mellom muslimske land og muslimske minoriteter i Vestens holdning til skilsmisse er meget klar ettersom æreskodeksen nærmest er identisk. Ut fra min erfaring fra muslimske minoriteter i Vesten, er begrepene rundt ære og skam den viktigste forklaringen på det lave antallet skilsmisser i de arrangerte ekteskapene.

"Vet ikke sitt eget beste"

En annen sentral myte er den unges rett til å si nei til foreslåtte kandidater. Når familien presenterer ekteskapskandidater, er det kun rådgivning fordi "Vi må jo huske at unge gutter og jenter ikke har den kunnskapen som skal til for å velge den perfekte partner", som så mange talspersoner har forfektet. Det må være tillatt å spørre hvorfor man absolutt skal gifte seg så tidlig, altså før man eventuelt er moden nok til å kunne vite hva som er sitt eget beste.

Hvor mange kandidater kan ei jente si nei til? Teoretisk kan hun uten problemer si nei til både nummer en, to og tre. Men fortsetter hun å avvise utover dette, vil hennes rykte og troverdighet svekkes. Det vil oppstå mistanke om hvorvidt hun er jomfru eller ei, om hun har en hemmelig kjæreste, og hun vil lett bli ansett som oppsetsig og derfor et dårlig hustruemne. For guttene er det enklere å avvise foreldrenes forslag fordi de ikke er avhengige av et rykte som seksuelt rene.

Mentalitet er et sentralt moment i søken etter den rette partneren. Familien leter etter en kandidat som datteren eller sønnen er mentalt på bølgelengde med. Hvor mye til felles har ei jente vokst opp i Oslo med en gutt vokst opp i det rurale Pakistan eller Marokko? Spørsmålet er relevant ettersom majoriteten unge norsk muslimer giftes bort i foreldrenes fødeland.

Dersom arrangert ekteskap kun er rådgivning og veiledning, som det ofte hevdes av forkjempere for tradisjonen, må man også kunne spørre om hvilke reaksjoner den unge vil bli møtt med dersom foreldrenes forslag til kandidater avvises høflig med "Takk, men jeg har allerede funnet den som jeg vil dele livet mitt med".

En siste myte; arrangert ekteskap er ikke vesensforskjellig fra kontaktannonser.

Dersom man ber sine foreldre om hjelp til å finne en partner etter selv å ha mislykkes, kunne sammenlikningen holdt vann. For en kontaktannonse er et personlig initiativ som kan kalles kobling.

Stigmatisering

Mange frykter at man ved å ta avstand fra arrangert ekteskap, stigmatiserer vi samtlige arrangerte ekteskap som ulykkelige. Nei, selvsagt er ikke alle ulykkelige, det ville være en både urimelig og en direkte feilaktig påstand. For å bruke Camilla Collets ord; i "det store garanterte statslotteri" kan man jo alltid trekke vinnerloddet, men det vil være "et blott og bart treff".

Å ta avstand fra arrangert ekteskap handler ikke om å dømme mennesker personlig, men om å ta avstand fra et menneskesyn som fungerer diskriminerende og som bryter med grunnleggende rettigheter, som retten til å råde over egen kropp og seksualitet, retten til å kunne velge sin partner, eller retten til å velge et liv som enslig eller sammen med en partner av samme kjønn. Arrangert ekteskap oppstod i samfunn basert på jordbruk, på stammekultur, der individet fornektet og utvisket egne behov til fordel for en kollektivistisk, patriarkalsk familie- og samfunnsstruktur. Arrangert ekteskap handler om å knytte bånd til andre familier. Sosiale og økonomiske hensyn står over hensynet til menneskeverdet. Arrangert ekteskap handler også om å beholde verdier i form av eiendom og valuta i storfamilien. For store deler av vår muslimske befolkning er det et tredje fremtredende aspekt; å hjelpe familiemedlemmer til et økonomisk og materielt bedre liv i Vesten. Arrangert ekteskap vil derfor ofte være en form for kalkulert handel med ulik grad av villighet fra ektefellene som kobles sammen.

Kunstig skille

I debatten som har vært ført om tvangsekteskap og arrangert ekteskap, har det oppstått et kunstig skille. Når den unge trues fysisk og psykisk inn i et ekteskap, er den rette karakteristikken åpenbart tvangsekteskap. Men ofte vil det som presenteres som arrangert ekteskap bunne i direkte eller indirekte psykisk og sosial tvang. For ved å si nei til arrangert ekteskap, vet den unge at sjansene er store for dramatiske konflikter og for at hun/han utstøtes fra familie og miljø.

Kjærlighetsekteskap er fremdeles sterkt tabubelagt blant de fleste muslimer. De unge vokser opp med vissheten om at en dag skal de giftes bort. Både familie og omgivelsene forteller dem at "arrangert ekteskap er vår tradisjon, vår kultur, og det er det beste for deg. Vi vet best." Med det sterke autoritetsidealet i muslimsk familiestruktur, hvor de yngre forventes å stilltiende akseptere og respektere de eldres tanker og vilje, betyr dette at svært mange unge i dag uten motstand vil akseptere arrangert ekteskap. De ser ikke andre alternativ. Andre vil aktivt forsvare arrangert ekteskap, gjerne fordi de opplever at familie og omgivelsene forventer det. Forsvar kan også være en reaksjon mot majoritetens, det vil si den norske befolknings, verdier og holdninger.

Unge norske muslimer som bryter med ekteskapsskikken er fremdeles i sterkt mindretall. Konsekvensene ved å velge kjærlighetsekteskap, kjenner ungdommen mange eksempler på. Historier om jenter og gutter som er utsatt for overgrep etter å ha nektet å gifte seg arrangert, eller som sliter med å få til livet sitt etter å ha blitt utstøtt, er det mange av. Derfor er det lettere å innta en holdning

utad om at arrangert ekteskap er det beste for dem.

Foreldre presses

Majoriteten av unge norske muslimer deler et skjebnefellesskap og de fleste tier om den smerten de eventuelt føler. Dess sterkere de unge forankrer seg i det norske samfunnet, og dess flere unge som når gifteferdig alder, jo flere vil komme i opposisjon til rådende tradisjoner. Fornuft tilsier derfor at antallet utbrytere vil øke sterkt de kommende årene.

Å endre holdninger er krevende og tar lang tid, særlig for godt voksne mennesker. Det vil derfor være galt å forvente at holdningene til foreldregenerasjonen vil endre seg i takt med ungdommens holdninger. Foreldregenerasjonen opplever dessuten i stor grad det "seksuelt frie", vestlige samfunnet som *jahiliya* - tiden før islam, det vil si tiden da hedenskap og barbarisme rådet. Denne oppfatningen utestenger både foreldre og deres barn fra fullverdig deltakelse i samfunnet.

Å ensidig plassere ansvaret for overgrep som tvangsekteskap på foreldregenerasjonen og deres medbrakte tradisjoner tror jeg verken tjener de unge eller er en korrekt diagnose av problematikken. Faktisk vil mange foreldre også befinne seg i en svak og utsatt posisjon. Det skal mot og styrke til selv for en familiefar på femti år å avvise krav fra storfamilien i sitt fødeland om å gifte bort datteren eller sønnen til et familiemedlem der. Å ta såkalte frie og selvstendige valg, er overhodet ikke problemfritt for faren, uansett hva han måtte ønske for sin datter eller sønns fremtid. Han vet at han kan risikere dramatiske konflikter med sin familie i fødelandet og at han bør underordne seg eldre brødre, onkler og eventuelt sin gjenlevende fars vilje. Da sier det seg selv at konsekvensene ved å gå på tvers av tradisjonen kan koste dyrt.

En mor vil på sin side sitte igjen med ansvaret for en "mislykket oppdragelse" og skammen ved at en sønn eller datter bryter med ekteskapstradisjonen. Dessuten er det et sterkt press i miljøet her om å følge tradisjoner. De familier som bryter med ekteskapstradisjonen og eksempelvis lar sin datter gifte seg av kjærlighet, vil etter all erfaring bli møtt med forakt og sosialt sett støtes ut. Derfor gifter mange foreldre bort barna sine uten selv å ville det. Foreldre føler de ikke har annet valg. Andre foreldre kan nettopp av kjærlighet til sine barn, vurdere arrangert ekteskap som det tryggeste alternativet, selv om deres barn skulle ønske å finne sin egen partner. Foreldrene vurderer konsekvensene et kjærlighetsekteskap kan få, i form av utstøtelse fra storfamilie og det muslimske miljøet her. De velger således "det minste av to onder"; å arrangere ekteskap.

Blindet av frykt

På 1980- og 1990-tallet har den offentlige samtalen omkring innvandrere fra ikke-vestlige land, i all hovedsak omhandlet rasisme og diskriminering. Jeg opplever at mange nordmenn har en overdimensjonert følelse av å være intolerante og avvisende til mennesker med kulturell bakgrunn fra

ikke-vestlige land. Om nordmenn ikke føler at de er intolerante, så er de redde for å bli oppfattet slik. Skyldfølelse grunnet vår imperialistiske historie kan ha medført at vi avstår fra å kritisere inhumane tradisjoner som praktiseres av mennesker fra Vestens tidligere kolonier. Vi frykter sterkere å bli oppfattet som undertrykkende enn vi våger aktivt å ta avstand fra undertrykkende skikker.

Resultatet av det sterke fokuset på nordmenn som potensielt fiendtlige, avvisende og hatefulle til innvandrere, opplevde jeg personlig da boken min *Mashallah* ble lansert høsten 1996. Den omhandler kritikkverdige forhold i kvinners liv i Pakistan og er hovedsakelig basert på bedrestilte pakistanske kvinners egne erfaringer. Samtlige som intervjuet meg om temaet, det vil si rundt 20-30 journalister, stilte spørsmål om rasisme. Formuleringene var omtrent slik: "Du er ikke redd for å bli kalt rasist nå?" En annen variant: "Du er ikke redd for å bli tatt til inntekt for rasistiske grupper?" Journalistenes spørsmål er forståelige. Det er ikke ansett som god kutyme å kritisere trekk ved andre etniske gruppers tradisjoner og holdninger, selv ikke når kritikken fremkommer gjennom deres egne representanter. Denne beskyttende holdningen kan i seg selv være diskriminerende ettersom vi dermed indirekte definerer "de andre" som svakere enn oss selv.

Frykten for å bli oppfattet som intolerant, mener jeg preger den norske befolkningen og majoriteten av politikere nasjonalt og lokalt. Denne frykten har i urovekkende grad medvirket til å begrense politikernes evne til å vurdere konsekvensene av negative tradisjoner i innvandremiljøene, det er oppstått hull i forståelsen og barrierer for fornuften. Det tilsynelatende altoverskyggende ønsket om å utvise toleranse, har tvert om forringet livene til de mest sårbare, det vil si barna, ungdommen og kvinnene. Som flere av intervjuene i denne boken viser, opplever de unge at holdninger og tradisjoner som innvandremiljøene holder i hevd, er en større belastning for den enkelte og dens familie enn utestenging og diskriminerende holdninger blant nordmenn.

Holdningsendring

Erfaringer i norsk samtid viser at det er svært vanskelig å ta opp kritikkverdige forhold som assosieres med tabu og skam. Da tenker jeg særlig på incest og spiseforstyrrelser. På begynnelsen av 1980-tallet fikk vi de første beretninger og diskusjoner om incest. De som gikk i fremste rekke for å vekke samfunnets oppmerksomhet, måtte tåle både hard kritikk og mistro. Da kvinner begynte å sette søkelyset på spiseforstyrrelser for ikke mer enn ti år siden, ble de møtt på samme måte; både fagfolk innen helsevesenet og politikere møtte problematikken med skepsis og skuldertreknings. I dag er både incest og spiseforstyrrelser så godt som daglig i offentlighetens søkelys. Få betviler hvor viktig det er å informere om problemene og støtte de utsatte.

De første muslimske innvandrere kom til Norge på slutten av 1960-tallet. Omlag ti år senere så flere innvandrerorganisasjoner dagens lys. Først i 1992 fikk norsk offentlighet kjennskap til tvangsgifte av innvandrerungdom gjennom Sima-saken i Dagbladet (se s.00), *nesten 25 år etter at de første muslimske innvandrerne kom*. Som i norsk samtidshistorie var det de utsatte selv som formidlet sin

smert, nemlig ungdom som var utsatt for denne typen overgrep. Til dags dato har ingen sentrale muslimske talspersoner eller politikere på eget initiativ informert norsk offentlighet om vold og særegne konflikter innad i innvandrer miljøene. Det handler kanskje om skamfølelse; det er en kjent sak at overgrep forekommer og har forekommet, men å offentlig erkjenne problemene vil forsterke smertene og rokke ved ens identitetsfølelse. Det er antakelig liten grunn til å betvile at innvandrere kjenner godt til hvilke holdninger det norske samfunnet har til denne type overgrep. Om vold og tvang i mange sammenhenger er akseptert i fødelandet, vil mange føle skam ved å erkjenne at deler av miljøene begår samme type overgrep her.

Innvandrere fra ikke-vestlige land er dessuten en tydelig minoritet i Norge som kan oppleve press fra majoriteten om å oppgi sin etniske identitetsfølelse. Frykt for å bli slukt av den norske majoriteten kan også forklare hvorfor konflikter innad i miljøene har blitt lagt lokk på.

Solidaritet

Vi kan likevel umulig tjene på å la solidaritetsideologien vike for minoriteters tradisjoner. I boken *Forskningsetik og perspektivval* beskriver den svenske professoren Rosmari Eliasson solidaritet slik: Solidaritet erkjenner at menneskets nød, svakhet og utsatthet kan være et resultat av menneskeskapte vilkår og at menneskelige vilkår kan endres. Solidaritet handler om å *plassere ansvaret* for den utsattes utsatthet og den svakes svakhet, og om å etterstrebe endring av de *vilkår* som rammer noen av oss hardere enn andre."

Rosmari Eliasson sier at solidaritet handler om å plassere ansvar og endre vilkår, og at solidariteten dermed ikke ensidig lar seg uttrykke gjennom forståelse og medfølelse. Forståelse og medfølelse er sentrale begreper i norsk integreringsdebatt. Solidaritet har etter min mening stort sett glimret med sitt fravær, først og fremst på grunn av vår usikkerhet og til tider redsel for å kritisere holdninger og tradisjoner til mennesker med en annen etnisk tilhørighet enn den norske.

Hvor viktig det er å sette mennesket, ikke tradisjoner og kultur, i sentrum for debatten om integrering av innvandrere, fremhever også flyktning og forfatter Walid al-Kubaisi: "Integrering er en vekselvirkning med det norske. Vi kan bevare vår kultur ved å integrere den i den norske virkeligheten. Dette innebærer at en del av innvandrer kulturen må utelates, kritiseres og berikes. Slik kan innvandrer mennesket fungere som kulturnedrivende og samtidig kulturoppbyggende. Innvandrere som tør være lojale mot sitt kall, må få rett til ytringsfrihet, dvs. rett til å kritisere og revurdere egen kultur slik nordmenn har gjort og gjør med norsk kultur." (Aftenposten, 17. august 1997)

Tiltak

Tradisjoner og holdninger endres ikke med et pennestrøk. Det er likevel interessant å nevne én meget sterk tradisjon som muslimske minoriteter i Norge har snudd opp ned på. Når en kvinne inngår

ekteskap, flytter hun til mannens familie. Likeledes anses det som en skam at foreldre på sine gamle dager ikke ivaretas av sønnen, men av datteren. Jenter født og oppvokst i Norge som giftes bort til menn i foreldrenes fødeland, vil ytterst sjelden flytte til ektemannens familie. At tradisjonen brytes fordømmes ikke i miljøene her, men anses som naturlig ettersom mulighetene til å skaffe seg en bedre fremtid økonomisk og sosialt her i landet er langt bedre, samtidig som mannens gjenværende familie forventer at han vil støtte dem gjennom inntektsgivende arbeid. Dette eksemplet viser at sterke tradisjoner kan endres raskere enn man kanskje forventet dersom det oppstår radikale endringer i sosiale og økonomiske forhold.

Konkrete politiske tiltak kan utvilsomt forebygge overgrep på kort sikt og påskynde integrering på lengre sikt. Jeg vil derfor kort skissere tiltak som er fremkommet i samarbeid med unge norske muslimer og voksne tilknyttet muslimske miljø.

*** Familiegjeningforening**

Den automatiske retten til opphold i Norge ved at ens ektefelle er norsk statsborger eller har lovlig opphold i landet kan misbrukes til å hente familiemedlemmer til Norge. Begrepet familiegjeningforening lyder utvilsomt hult når det første møte noensinne mellom "familiemedlemmene", det vil si de nygifte, kan være på Fornebu.

Hvordan kan de unge beskyttes mot åpenbart uønskede ekteskap, og få større rom for medbestemmelse ved at de får sjansen til å bli kjent med fremtidig ektefelle før ekteskapet inngås? Utlendingsforskriftens § 24 første ledd bokstav gir hjemmel for arbeidstillatelse i Norge av en varighet på normalt seks måneder i påvente av å inngå ekteskap. Dette betyr at en forlovede kan komme til Norge og inngå ekteskap i løpet av det lovlige oppholdet. Denne paragrafen er lite kjent. Både foreldre og ungdom vil ha nytte av å vite om denne muligheten. De unge får møte hverandre her, de får sjansen til å bli kjent med hverandre før eventuelt ekteskap inngås. Å unngå å bli tvangsgiftet her, er mye enklere ettersom den norske parten har støtteapparat i form av venner, skole, og offentlige institusjoner. Å ha en ung fraskilt datter eller sønn, oppleves generelt som skam og tap av ære blant tradisjonelle muslimske foreldre. Foreldrene får også tid til å tenke seg om mens den ønskede ektefellen oppholder seg her. Den mentale og sosiale avstanden som kan være mellom de unge på bakgrunn av oppvekst i to svært forskjellige kulturer, kan utspille seg så tydelig at foreldrene skrinlegger ekteskapsplanene for å unngå en fremtidig skilsmisse.

I tillegg bør det vurderes om ekteskapsinngåelse fortsatt skal gi automatisk rett til opphold i Norge. Gjennom eksempelvis obligatoriske intervju med parten i Norge og parten bosatt i utlandet, kan tvangssituasjoner avdekkes. Særlig for den unge i Norge kan et slikt intervju være den siste sjansen til å si nei til et uønsket ekteskap.

*** Temahefte**

Et temahefte knyttet til arrangert ekteskap, prinsipper om likestilling, likeverd og rettigheter og plikter ved inngåelse av ekteskap kan distribueres i ungdomsskole og videregående skole. Heftets hovedintensjon må være å forebygge uønskede arrangerte ekteskap og legge opp til diskusjon om holdninger, skikker og verdier. Heftet må også gi informasjon om gjeldende lovverk som forbyr tvangsekteskap og frihetsberøvelse, samt informere om internasjonale menneskerettighetskonvensjoner.

Det må også gis konkret informasjon om hvordan den unge skal forholde seg i en krisesituasjon. Grunnholdningen må hele tiden være at myndighetene plikter å støtte dem som trenger hjelp, uansett kulturell bakgrunn. Jeg vil gjerne understreke hvor viktig denne grunnholdningen er. Jeg erfarer at ungdom føler seg hjelpeløse og ensomme med sine "unorske" problemer. De stoler ikke på at det fins et støtteapparat som er villige til å hjelpe dem og som forstår deres problematikk.

Temaheftet som her er generelt beskrevet, vil også være til støtte for lærere og andre profesjoner innen skolen og helse- og sosialomsorgen. Ansatte i norsk skole opplever også stor grad av hjelpeløshet og handlingslammelse når en av elevene står i sterke konflikter med foreldrenes tradisjoner og holdninger.

Temaheftet kan med fordel oversettes til urdu, tyrkisk og arabisk.

*** Inngifte**

Britiske myndigheter planlegger informasjonskampanjer rettet mot innvandtermiljø om de konsekvenser inngifte kan få for barn i form av sykdom og død. Med den høye inngifteprosenten blant deler av våre minoriteter, bør norske myndigheter følge i britenes fotspor.

"Ny jomfruhinne"

Så lenge jenter i landet vårt står i fare for å bli drept dersom de ikke er jomfru ved inngåelse av ekteskap, må norske myndigheter plikte å etablere et medisinsk tilbud til dem det angår. Det etisk betenkelige ved å "sy inn ny jomfruhinne" må vike for plikten til å redde liv.

*** Ærens makt**

Hvis vi skal tro eksperter i både Norge og England som har røtter i Asia, dominerer æreskodeksen de muslimske miljøene, en æreskodeks som kan styre mennesker til å handle mot både fornuft, samvittighet og medfølelse. Den strenge æreskodeksen forringer livskvaliteten til både foreldre og barn, og er den sterkeste hindringen for integrering. Holdningskampanjer rettet mot både de voksne og unge kan bevisstgjøre den enkelte om ærens destruktive makt. Både fjernsyn, radio og skriftlig

materiell bør benyttes for å nå flest mulig.

*** Barnevernloven**

Barnevernloven omfatter bare barn og unge opptil 18 år. Loven åpner for at Barnevernet kan utvide omsorgsansvaret til personen er 23 år. Personen må da ha vært under Barnevernets omsorg før fylte 18 år. Mahammad (se s.00) er et godt eksempel på et ungt menneske som trenger tett oppfølging av Barnevernet. Ettersom han nettopp hadde fylt 18 år da han rømte hjemmefra, gir ikke dagens lovverk ham rett til omsorg fra Barnevernet. Ifølge hans hjelpere, trenger Mahammad tett oppfølging over flere år for å opparbeide selvtillit, trygghet og stabilitet nok til å ta arbeid eller utdanning. Teoretisk sett har han bare krav på sosialstøtte. En sosialarbeider mener at Mahammad trenger fosterhjem fordi han vil ha behov for omsorg og beskyttelse i mange år fremover. Men fosterhjem kunne han bare få dersom han var under 18 år. Aldersgrensen i Barnevernloven bør utvides.

*** Bokollektiv**

I dag fins det ett krisesenter for menn i Norge. Nettet av krisesentre for kvinner er velutviklet. Men krisesenter er en kortvarig beskyttelse mot overgrep og er bare tilgjengelig for voksne, det vil si de over 18 år. Unge utbrytere trenger stabile boalternativ, både tilbud om kortvarig og langvarig boalternativ. Mange har levd helt eller delvis isolert fra norsk hverdags- og ungdomsliv. De er dermed dårlig rustet til å ta seg frem i det norske samfunnet. I tillegg er muslimsk ungdom oppdratt til avhengighet, ikke uavhengighet og selvstendighet som norsk ungdom, og de er oppdratt til å leve i en storfamiliestruktur som skal beskytte dem og ivareta deres behov. Det er derfor urimelig å tro at majoriteten av de som bryter med familiene, skal klare å orientere seg og etablere seg helt eller delvis på egenhånd i det norske samfunnet. De fleste vil trenge betydelig støtte og oppfølging over kortere eller lengre perioder.

Midlertidig bokollektiv kan være en løsning når megling mellom den unge og foreldrene er aktuelt. Et midlertidig bokollektiv kan ivareta den unges sosiale, fysiske og psykiske behov. Ansatte ved bokollektivet må dekke disse behovene, samt ha god kunnskap om familiens opprinnelseskultur. Juridisk og psykologisk støtte bør være tilgjengelig gjennom kollektivet.

I et bokollektiv kan samtalegrupper for ungdommen under ledelse av kyndige voksne styrke deres identitet og mestringsevne og bidra til personlig vekst. Personlig vekst kan defineres som "en moden person som kjenner, eier og kan uttrykke sine følelser, kjenner og opplever berettigelsen av sine behov, og opplever seg selv som en verdifull og selvstendig person." (definisjonen er lånt av sykepleielærer Toril Goksøyr, Interessegruppa for kvinner med spiseforstyrrelser)

Støttegrupper for familiene til de unge kan også tilbys gjennom kollektivet. Med familie menes foreldre, viktige figurer i storfamilien, og eventuelle eldre søsken som har innflytelse over den unge. Gjennom

støttegrupper for familier kan holdninger påvirkes i positiv retning ved at en familie som er i riktig bevegelse drar med seg den andre. Redsel for at taushetsplikten ikke overholdes og at familiens problemer dermed blir kjent i miljøet, kan imidlertid medføre at mange vil vegre seg for deltakelse. Æren står på spill.

Permanent bokollektiv kan være en løsning når forsoning med familien er uoppnåelig. Tilbudet bør være for begge kjønn opp til 25-årsalderen.

*** Beredskapsteam**

Norske myndigheter er lovmessig pålagt å beskytte norske stasborgere også når de befinner seg utenfor landets grenser. I dag synes det som om ansvaret er pulverisert mellom ulike instanser, og både for den som er i vansker og pårørende som vil hjelpe er situasjonen i dag svært uoversiktlig. Det fins ikke én instans man kan ta en telefon til og hvor beredskapen er klar. Det fins heller ingen klart definert praksis som er tilgjengelig gjennom offentlig informasjon. Mye hadde vært vunnet dersom norske myndigheter hadde hatt et beredskapsteam med klare retningslinjer for hvordan ungdom som mot sin vilje oppholder seg i foreldrenes fødeland skal hentes hjem. Og vel så viktig; de unge trenger et mottaksapparat når de returnerer til Norge. I dag er det tilfeldig hvilken støtte den enkelte får.

*** Politiet**

Politiet bør pålegges å innkalle sentrale familiemedlemmer til avhør når det meldes om mistanke om at barn og unge oppholder seg mot sin vilje i foreldrenes fødeland.

Det bør også vurderes om politiet i Oslo trenger å opprette stilling for en sivil ansatt til å ta seg av saker knyttet til ungdom i konflikt med tradisjoner i miljøene, jamfør Philip Balmforths stilling ved politiet i West Yorkshire.

*** Megling**

Tilbud om megling mellom de unge og familien bør utvides samtidig som det opprettes etterutdanningskurs i megling til ansatte innen Barnevernet og andre sentrale instanser.

*** Kompetanse**

Både innen skolen, helsevesenet, Barnevernet og politiet er det behov for økt kompetanse om minoriteteters kulturelle bakgrunn. Økt kunnskap bør inngå i de respektive utdannelser og tilbys som etterutdanningskurs. Den viktigste profesjonen er lærerne som er den yrkesgruppen barn og unge er i tette kontakt med.

På sikt kan det være aktuelt å opprette et nasjonalt kompetansesenter som koordinerer kunnskapsformidling og utarbeider integrerings- og støttetiltak på ulike nivå.

Kaste sløret

Frem til i dag har politisk handlingsevne for å beskytte og støtte de unge i stor grad uteblitt. Den offentlige debatten har først og fremst handlet om "det fargerike fellesskapet", en debatt som åpenbart er hyggeligere og enklere å føre. Å stille seg kritisk til normer som har hatt hevd gjennom mange slektledd, ville kanskje vært enklere dersom det gjaldt hvite nordmenn. Det kan synes som om både våre folkevalgte og mange andre har latt seg blinde av den etniske og religiøse bakgrunnen til de som i festtaler omtales som "vår nye landsmenn". Det er vanskelig å finne en annen forklaring på den utebliende politiske handlingsevnen.

Den offentlige debatten trenger å finjusteres. På veien videre i denne debatten bør det fokuseres mindre på diskriminering og rasisme som de sentrale problemene og mer på de reelle konfliktene; nemlig tradisjoner og verdier som vi også gjenkjenner fra nær norsk historie. Dersom vi denne gangen skulle feile i kampen for menneskeverdet, kan kløften som allerede er der mellom deler av den norske befolkningen og innvandrerbefolkningen øke. Og i den kløften vil diskriminerende og rasistiske krefter kunne finne næring til sine skyts mot våre nye etniske minoriteter.

Tiden burde være mer enn moden for "å rive sløret bort fra tilstander som man nu engang var blitt enig med åpne øine ikke å se", som Camilla Collett skrev for over 100 år siden.